

HARKSTEDE – NEDERLANDS HERVORMDE KERK

De eerste indruk van de kerk van Harkstede is bedrieglijk. Je ziet een overwelfde kruiskerk met driezijdig koor en steunberen tussen de vensters en denkt: middeleeuwen! Dit geldt echter uitsluitend voor de zuidelijke 'dwarsarm', oorspronkelijk een 13^e-eeuwse vrijstaande klokkentoren. Zoals de gedenksteen boven de westingang aangeeft, werd de kerk voltooid in het jaar 1694. Het wapen op dezelfde steen herinnert aan de drijvende kracht achter het gebouw: Henric Piccardt (1636-1712). Deze domineeszoon van niet-adellijke komaf was een ambitieuze nieuwkomer onder de Groninger adel. Hij was bereid, sprak zijn talen en kon bogen op een doctoraat cum laude in de rechten van de universiteit van Orléans. Kort na het huwelijk in 1680 – boven zijn stand! – met Anna Elisabeth Rengers (1656-1704) kocht hij de borg Klein Martijn bij Harkstede en verwierf vervolgens het collatierecht over de plaatselijke kerk. Met de aankoop van de Fraeylemaborg in 1690 kreeg hij ook de collaties Kolham en Slochteren in handen. Zo kon Piccardt in 'zijn' drie kerken familieleden tot predikant benoemen. In 1691 gaf hij in Harkstede opdracht tot de sloop van de 13^e-eeuwse kerk, om deze door het huidige 'na-gotische' gebouw te vervangen. Hij wenste een kerk van dezelfde allure als bijvoorbeeld Loppersum, Stedum of Middelstum.

Links van de ingangspoort met dubbele deur leidt een tweede trap naar een smallere deur. Deze geeft toegang tot een grote houten galerij aan de westgevel. Deze galerij verving in 1824 een kleiner balkon dat diende als ereloge voor gasten van de familie. De extra ruimte was nodig toen de kerk mede dienst ging doen als parochiekerk voor Scharmer.

Tempel

Hoog boven in de westgevel zit een stenen reliëf met een curieuze voorstelling van de aanbidding van het Lam Gods op een altaar. Eronder bevindt zich een imposant portaal in renaissancestijl. De gedenksteen maakt in het latijn melding van de bouw van de aedes (tempel) door de coniuges (echtelingen) Henric en Anna Elisabeta (vertaald) 'ter ere van de allerhoogste God, tot groei van de christelijke kerk, de zielen tot troost, als een rustplaats voor beenderen'. De tekst wordt afgesloten door een passage uit 2 Kronieken 7:12 waarin wordt verwezen naar de tempel van Salomo uit het Oude Testament.

Interieur

Ook in het interieur herinnert veel aan de ambitieuze borgbewoners, van wie de familiewapens de kapitelen en sluitstenen in de gewelven sieren. Nog tijdens de bouw van de kerk bestelde Piccardt een orgel bij de beroemde orgelbouwer Arp Schnitger. Ook aan de kas, die werd ontworpen door de Groninger stadsbouwmeester Allert Meijer, prijken de wapens van Piccardt en Rengers. De ruimte achter het orgel bood plaats voor Piccardts 'librije' oftewel bibliotheek. Financiële problemen leidden ertoe dat de hele collectie werd verkocht.

In de kerk bevindt zich een herenbank, de Piccardtbank met ernaast een vertrek met privaat. Op de verdieping erboven was de werkkamer. Voor zover bekend is het de enige kerk in Nederland waarbinnen de opdrachtgever een eigen werkkamer had.

Aan de zuidwand bevindt zich een preekstoel met gedraaide hoekzuiltjes en snijwerk. Deze dateert uit 1658 en werd uit de voorgangerkerk overgenomen. Een ingemetselde steen in de koorsluiting met een reliëfvoorstelling van de mannaregen herinnert aan de viering van het avondmaal, gebruikelijk in Groninger kerken.

Grafkelder

Na hun overlijden werden de gebalsemde lichamen van Henric en Anna Elisabeth bijgezet in de grafkelder, die zich onder de gehele kerk uitstrekt. Hier bevindt zich ook een gedenksteen, opvallend genoeg zonder opschrift, maar wel voorzien van een rijke symboliek over vergankelijkheid en dood: een vlamptop op een

barokke sarcofaag geflankeerd door twee treurende putti waarvan de rechter een brandende lamp aan een ketting vasthoudt. Onderaan zijn onder meer een afgeknotte zuil, een doodskop met gekruiste botten en een gevleugelde zandloper te zien. De laatste staat symbool van de kortstondigheid van dit leven en het naderende stervensuur. Gezien de ambities van Piccardt wekt het verbazing dat hij voor zichzelf en zijn echtgenote geen praalgraf liet oprichten zoals we dat kennen uit Midwolde en Stedum. Volgens architectuurhistoricus Kees van der Ploeg mag de kerk in Harkstede als geheel gelden als een monument voor haar stichter(s).

© Gebaseerd op tekst van Justin Kroese (ODE: 50-jarig jubileum van SOGK 2019), aangevuld met informatie van Peter Hoffer.

SOGK 2021, herziene versie